

Zaterdag 28 april 2018

TivoliVredenburg - Hertz - 20.00 uur

CALEFAX

NEUE VOCALSOLISTEN

Morphing Relations

Oliver Boekhoorn, hobo

Ivar Berix, klarinet

Raaf Hekkema, saxofoon

Jelte Althuis, basklarinet

Alban Wesly, fagot

Johanna Zimmer, sopraan

Truike van der Poel, mezzosopraan

Martin Nagy, tenor

Guillermo Anzorena, bariton

Andreas Fischer, bas

Steffen Krebber *1976

mediated mixes (2017)

Carlo Gesualdo 1566-1613

Moro, lasso al mio duolo

Sander Germanus *1972

Le tourne-disque antique (2001)

José-María Sánchez-Verdú *1968

Terrains vagues (2018)

Pauze

Fabio Nieder *1957

Eine alpenländische Volksweise von Krieg und Tod (2017)

Elena Rykova *1991

Thousand Splinters of a Human Eye (2017)

Een vergissing met verstrekkende gevolgen

Een vergissing lag vijf jaar geleden aan de basis van dit concertprogramma. De Keulse componist Steffen Krebber bereidde zich voor op een lezing over de imitatie van diergeluiden in de muziek. Hij verzamelde voorbeelden uit de muziekgeschiedenis en speelde op een goed moment per ongeluk twee muziekfragmenten tegelijkertijd af: *Le chant des oiseaux* van Clément Janequin (rond 1500) en *Zugvögel* van Carola Bauckholt (geb. 1959), gespeeld door Calefax. Het resultaat was verrassend mooi en 'begrijpelijk'! Door de onbedoelde collage kwam aan het licht hoeveel overeenkomsten er bestaan tussen twee muziekstukken waarvan het ontstaan een half millennium uit elkaar ligt. Krebber mailde een audiobestand met de combinatie van deze twee stukken naar Calefax en stak de rietblazers aan met zijn enthousiasme voor deze 'montage'. Hetzelfde bestand stuurde Krebber overigens naar Stuttgart, naar de Neue Vocalsolisten, en zodoende heeft hij deze twee groepen aan elkaar gekoppeld. Toen jaren later zich een samenwerking aandienende, dachten de beide ensembles aan bovenstaand verhaal en vroegen aan Krebber om zijn mooie vergissing te gebruiken in een nieuw werk.

Vervolgens is aan nog drie componisten gevraagd om nieuw werk te maken voor deze twee klanklichamen (vocaal kwintet en rietkwintet), te weten Fabio Nieder, José-María Sánchez-Verdú en de jonge Russin Elena Rykova. Daarmee klinken in deze tour premières van een kwartet componisten uit verschillende windstreken én generaties. Hen werd verzocht om persoonlijk invulling te geven aan het door Steffen Krebber geopperde thema *Morphing Relations*, waarbij er kon worden gedacht aan het 'morphen', dus veranderen of in elkaar overvloeien van alle mogelijke 'relations' - de relatie tussen oude en nieuwe muziek, tussen zangers en blazers, live en gereproduceerde geluiden, musici en publiek.

Wat vrij uniek is aan dit project is de aanloopfase, meegefinancierd door de gulle Ernst von Siemens Musikstiftung. Al in april 2017 kwamen alle musici en componisten bij elkaar, om elkaar te leren kennen en ideeën uit te wisselen. Zij werkten in Stuttgart twee lange dagen samen in de repetitieruimtes van de Neue Vocalsolisten, en daar werden de zaadjes geplant voor de vier hoofdwerken van dit concertprogramma. De componisten gingen vervolgens een half jaar aan de slag en in december 2017 kwam iedereen weer in Stuttgart bijeen. De ene componist was al helemaal klaar, de ander nog aan het puzzelen, sommigen aanwezig, anderen té druk met puzzelen, en Elena Rykova logde vanuit Boston in om virtueel aanwezig te zijn bij de eerste readings van haar partituur. Weer twee maanden later, in februari 2018, waren alle compositorische puntjes op de i gezet en ging *Morphing Relations* in première tijdens het Eclat-Festival in Stuttgart. Na de vier concerten in Nederland wordt dit project in mei afgesloten met een optreden tijdens het festival Acht Brücken in Keulen.

Steffen Krebber - mediated mixes

Steffen Krebber is dus de man die vijf jaar geleden aan de basis stond van dit project. Zijn werk 'mediated mixes' mondt uit in een live-uitvoering van zijn vergissing van destijds: Janequin en Bauckholt tegelijkertijd. In de aanloop naar dat moment speelt Krebber in zijn compositie een spel met het verschil in de beleving van muziek, of geluid in het algemeen, tussen nu en vijfhonderd jaar geleden. De ontwikkeling van technieken om muziek te reproduceren (microfoons en luidsprekers) heeft onze ervaring van muziek zeer veranderd. We zijn ons er vandaag de dag vaak niet van bewust of we een geluid uit een luidspreker horen, of vanuit een andere, 'analoge' bron. Anderzijds zijn er tegenwoordig ook klanken die we alléén vanuit de luidspreker kennen: geluiden die refereren aan de reproductie-technieken van muziek (bijv. het krassen van een plaat) of, recenter, puur synthetische geluiden uit de computer. Uitgangspunt voor Krebbers stuk was om de technische ontwikkeling als het ware te spiegelen, door (inmiddels vertrouwd geworden) mechanische en elektronische geluiden juist weer te re-reproducen met stemmen en traditionele instrumenten. Centraal onderdeel is daarbij het gebruik van de Talk Box, gevormd door Truike van der Poel, mezzosopraan van de Neue Vocalsolisten en Calefax-fagottist Alban Wesly. Wesly bespeelt een zelfgemaakt rietinstrumentje dat uitmondt in de mond van Van der Poel, die door subtiele tong- en kaakbewegingen de klank ervan sterk beïnvloedt. Het resultaat is een sterk mechanisch aandoend geluid, terwijl deze techniek zo oud is als de weg naar Rome, en bijvoorbeeld ook voorkomt in Vietnamese volksmuziek.

De tekst van *Mediated mixes* komt van Krebber zelf en wordt door de zangers sterk uitgesponnen.

*welcome!
hello!*

*you summon a loudspeaker
for the following transmission of birds.*

*remember it is all membranes:
remembrance!
records of time
we know them by heart
entangled states of mixed media
mediated mixes
between you and us
must be pointed out
am i speaking through foreign meat?
where is my loudspeaker?
whose are the birds?*

Carlo Gesualdo - Moro, lasso al mio duolo

De fameuze madrigalen van Carlo Gesualdo gelden voor velen als een vorm van muzikale extravagantie. Vooral de sterke dissonanten, die uitdrukking moeten geven aan de bezongen liefdespijnen, brengen menig luisteraar in verwarring - is dit echt muziek van 400 jaar oud? Dit korte madrigaal, gezongen door de Neue Vocalsolisten, fungeert niet alleen als bruggetje tussen de 'echt oude muziek' van Janequin (waar Krebber mee eindigt) en het volgende werk van Sander Germanus. Het is ook de moeite waard om de openingsmaten zeer goed te beluisteren, aangezien Germanus deze halverwege zijn stuk *Le tourne-disque antique* citeert en verwerkt.

*Moro, lasso, al mio duolo
E chi mi può dar vita,
Ahi, che m'ancide e non vuol darmi aita!
O dolorosa sorte,
Chi dar vita mi può, ahì, mi dà morte!*

Vertaling: Harry van der Kamp

Ik sterf helaas aan mijn verdriet
En die mij leven kan schenken
Ach, die doodt me en wil me geen hulp bieden!
O smartelijk lot:
Die mij leven kan brengen, ach, die brengt mij ter dood!

Sander Germanus - Le tourne-disque antique

Sander Germanus schreef zijn rietkwintet *Le tourne-disque antique* alweer drukken jaar geleden, maar het past prachtig in dit programma. Germanus speelt met het 'vervormen' van de muzikale verhaallijn door veelvuldig zowel de snelheid als de toonhoogte voor het gehele rietkwintet gelijktijdig (microtonaal) te veranderen - een beetje zoals je met een ouderwetse platenspeler kunt doen door je duim tegen de zijkant van de draaitafel te drukken. Dit vervreemdende effect wordt nog vergroot doordat de stemming van de verschillende instrumenten niet altijd parallel daalt (of stijgt), maar ook tegen elkaar in! De zo gecreëerde stemvoering, vergelijkbaar met die van Gesualdo, wiens madrigaal *Moro, lasso il mio duolo* geciteerd wordt - is echter altijd tonaal en welluidend.

José-María Sánchez-Verdú - Terrains vagues

De Spanjaard José-María Sánchez-Verdú is een meester in het herscheppen van oude muziek. Voor zijn 'Terrains vagues' tast hij heel voorzichtig een oude compositie af, als een archeoloog die vol van verwondering de contouren van een prachtige ruïne blootlegt. De vier delen van de compositie ziet Sánchez-Verdú als vier lagen van een cartografie van een stad, waarbij de stad in dit geval een muziekstuk is: het chanson *Cueurs desolez* van Pierre de la Rue (15e eeuw).

Sánchez-Verdú: 'In deze compositie komen begrippen aan de orde als erosie, morphing, straten, overlappingsen, archeologie, ruïnes, cartografie, netwerken, tijd, materialen en palimpsest. Het begrip 'Terrains vagues' is als metafoor veel gebruikt door de architect en filosoof Ignasi Solà-Morales (1942-2001). Die doelde daarmee op aspecten en fragmenten van een territorium die hun functie verloren hebben. Deze 'eilanden' zijn hun functionele en economische betekenis kwijt en nemen zogezegd een extraterritoriale positie in, losgezongen van begrippen als tijd en ruimte. Ze dragen ondertussen toch nog een herinnering aan voorbije momenten met zich mee, als een soort tijd-kristallen. Aan vergeten 'terrains', plekken die als tijd-capsules gebleven zijn.'

Pierre de la Rue

*Cœurs desolez par toutes nations,
dueil assemblez et lamentations,
plus ne querez l'armonieuse lyere,
de Orpheus pour vostre joye eslyre,
ains vous plongez en désolations.*

Bedroefde harten in heel het land, stort u uit in rouw en klacht, zoek voor uw plezier geen harmonieën meer of Orpheus lier, maar geef u over aan diepe droefheid.

Fabio Nieder - Eine alpenländische Volksweise von Krieg und Tod

De Duits-Italiaanse componist Fabio Nieder houdt in zijn compositie *Eine alpenländische Volksweise von Krieg und Tod* een pleidooi voor de eenvoud van volksmuziek, in dit geval uit Karinthië. Het onderwerp van dit 'Soldatenlied' staat in contrast met de sfeer van Nieders compositie: het stuk doet aan als een zeer consonante, meditatieve ode aan de Ländler, van oorsprong een dansvorm in driekwartsmaat, hier gesublimeerd naar een langzaam en weemoedig pleidooi voor de eenvoud van de volksmuziek.

Maar onderhuids is er veel spanning te voelen - want Nieder windt zich op. 'Waarom wordt in de nieuwe muziekscene mijn geliefde Alpine volksmuziek als kitsch gezien? Terwijl oude Tibetaanse liedjes of gezangen uit de synagoge als hoogst interessant worden benaderd? De Sloveense volkscultuur die nog bloeit aan de Karawanken (een bergketen op de grens van Slovenië en Oostenrijk) en in Triëst, ze wordt door de wereld vergeten, eenvoudigweg omdat ze niet exotisch genoeg is! Aangezien ik zelf in de Sloweenese stad Triëst (in het Italiaans Trieste, in het Sloweens Trst) geboren ben, weet ik maar al te goed wat discriminatie is - ook muzikale discriminatie! Van kinds af aan ben ik geïnteresseerd in de zogenaamde armoede van de inheemse bevolking, en vond in deze 'Arte povera' een groot potentieel voor mezelf als componist. En deze compositie maakt gebruik van een volksmelodie die uitsluitend natuurlijke intervallen bevat, precies zoals de boeren en herders haar vroeger zongen!''

Tijdens de repetities verklapte Nieder tegenover de mannelijke zangers van de Neue Vocalsolisten de achtergrond van het verrassende theatrale moment midden in het stuk - de drie mannen rukken één voor één hun hun jasje open. 'Ik was midden in het proces van componeren, en erg bezig met de dwangbuis die ik voelde rond mijn muzikale wortels, en vrijheid. En toen, op een nacht, droomde ik van jullie, en jullie rukten je los!'

De tekst van *Eine alpenländische Volksweise von Krieg und Tod* wordt gezongen in het Windisch, een Sloveens dialect.

*Puobč' s'm star šele osemnajst liet,
te cesar me hoče k sovdatom imet.
Kako bom sovdat k's'm puobč' premvad,
še gvira k na mor'm držat*

*Atej noj mam'ca pa jokata se,
ko vid'ta te puobče preobliečene vse.
Preobliečeni so, na vojsko gredo,
nazaj jih pa n'kol' več knabo.*

Vertaling (door Fabio Nieder)

Bin nur ein achtzehnjähriger Bub',
und der Kaiser will aus mir einen Soldaten machen!
Wie kann ich Soldat sein, bin nur ein viel zu junger Bub',
kann nicht einmal ein Gewehr halten!

Vater und Mutter weinten, als die die Buben in Uniform sahen. Ja, sie tragen eine Uniform, weil sie in den Krieg gehen müssen! Nie mehr werden sie zurückkehren.

Elena Rykova - Thousand Splinters of a Human Eye

De jonge Russin Elena Rykova, die momenteel studeert in Harvard, rekt het begrip van wat een componist is behoorlijk op en ziet zichzelf óók als dichter en beeldend kunstenaar. 'Met mijn muziek wil ik een ruimte scheppen waarin mensen - musici én publiek - samenkomen om de klank- en visuele werelden te ondergaan die ik bedenk en met hen deel.' Haar bijdrage aan 'Morphing Relations' is een visueel sensationele partituur waarin maar enkele traditioneel genoteerde muzieknoden figureren, en des te meer tekeningen, teksten, regieaanwijzingen en grapjes. Het resultaat is een geënceneerd muziekstuk als in een droom, met onder meer teksten (van de Amerikaanse dichter William Williams) over de onthechting waaraan je ten prooi kunt vallen als je in een bus zit en om je heen kijkt. De vele glasplaten in de bus creëren een combinatie van doorkijkjes en weerspiegelingen, en door de vluchtige indrukken kun je je makkelijk verliezen in de levens van de mensen om je heen.

Daarnaast pakt Rykova het onderwerp van dit programma, Morphing Relations, heel letterlijk op door vijf duo's te vormen van telkens één zanger en één instrumentalist, die onderzoeken op wat voor manieren ze samen geluid kunnen halen uit een hobo, klarinet, saxofoon, basklarinet respectievelijk fagot.

Rykova gebruikt voor dit werk fragmenten uit Paterson van William Carlos Williams:

Say it! No ideas but in things. Inside the bus one sees his thoughts sitting and standing. His thoughts alight and scatter Who are these people (how complex the mathematic) among whom I see myself in the regularly ordered plateglass of his thoughts, glimmering before shoes and bicycles? They walk incommunicado, the equation is beyond solution, yet its sense is clear - that they may live his thought is listed in the Telephone Directory.

Gevraagd naar een duiding van haar enigmatische compositie antwoordt Rykova met een sprookjesachtige tekst:

'Toen de tijgers nog rookten (*) was er een stoute pick-up-arm die dacht dat ze een potlood was. Jarenlang droomde ze ervan om zich vrij te bewegen terwijl het stationair draaien haar mentaal uitputte. Als een puntje dat uit wandelen gaat (**) begon ze, al tekenend, een draaiende langspeelplaat in stukken op te splitsen in zwarte figuren, silhouetten. En haar creativiteit kende geen grenzen - ze was niet geremd door context of verwachtingen, er was geen goed of fout. Tegelijk met de eerste lijnen op het vlak ontstonden op de plaat continenten als op een kaart, die op drift raakten terwijl ze heen en weer bleef springen - en zo maakte ze verbinding tussen plekken die elkaar anders nooit konden ontmoeten. Net als een potlood had ze een oog aan haar puntje (***).'

Deze woorden ademen een vrijheidsdrang die tegenwoordig bij wel meer componisten een rol lijkt te spelen. Rykova: 'Soms stel ik me voor dat ik ben zoals die pick-up-arm, en de moed heb om, ondanks alle conventies die mij mede gevormd hebben, mijn eigen dromen na te jagen.'

(*) de Koreaanse variant op 'Once upon a time';

(**) vrij naar het citaat van Paul Klee "Een lijn is een punt die uit wandelen gaat";

(***) een verwijzing naar het artikel 'At the end of my pencil' van Bridget Riley.

© 2018 Alban Wesly

De vier nieuwe composities in Morphing Relations zijn ontstaan dankzij financiële steun van de Ernst von Siemens Musikstiftung.

Calefax is een hechte formatie van vijf rietblazers die een grote passie delen. Al meer dan drie decennia houden ze in binnen- en buitenland een reputatie hoog op basis van virtuoos spel, briljante arrangementen en frisse podium-presentatie. Ze gelden als de uitvinders van een nieuw genre: het rietkwintet. Daarmee inspireren zij jonge blazers die overal in de wereld in hun voetsporen treden. Het repertoire van Calefax bestaat uit arrangementen en nieuwe composities. Kamermuziek uit vele eeuwen wordt door henzelf bewerkt voor de unieke bezetting van hobo, klarinet, saxofoon, basklarinet en fagot. Componisten uit de hele wereld schrijven speciaal voor hen. Dankzij de talloze reizen en samenwerkingen met andere musici staan ze daarbij open voor invloeden uit de wereldmuziek, jazz en improvisatie. Calefax wordt gesteund door Fonds Podiumkunsten en Amsterdams Fonds voor de Kunst.

Onderzoekers, ontdekkers en avonturiers. Zo omschrijven de zangers van de **Neue Vocalsolisten Stuttgart** zichzelf. Ze werken even gemakkelijk samen met orkesten, ensembles, studio's voor eigentijdse muziek, operahuizen, theaters en festivals. Het ensemble werd in 1984 opgericht met als doel meer aandacht te geven voor eigentijdse muziek. Elke zanger en zangeres heeft de statuur van een operasolist, bij elkaar reikend van coloratuur-sopraan tot 'basso profundo'. Die uitzonderlijke samenstelling heeft veel componisten geïnspireerd tot werken voor dit zevenkoppige muziekdier. Per jaar tekenen de zangers voor gemiddeld twintig première's. Het ensemble is voortdurend op zoek naar nieuwe klanken, zangtechnieken of 'andere' articulaties, vaak ontwikkeld in nauwe samenspraak met componisten. Andere rode draden zijn de verbinding tussen oude muziek en nieuwe manieren van uitvoeringen, of die tussen zang en elektronica, visuele effecten, literatuur of andere kunstvormen.

Dit is het laatste concert dit seizoen in de serie rondom Calefax. Natuurlijk komt Calefax komend seizoen terug met vier nieuwe, spraakmakende concerten. Neem een seizoenbrochure mee of kijk op onze website voor alle details.